

המערכה על התודעה – מלחמת לבנון השנייה כמקרה בוחן

פנינה שוקר

מטרתו של מאמר זה היא לבחון את האופן שבו מנהיגים מנסים לעצב את תודעת החברה מבית בזמן מלחמה. זאת, בעקבות ההנחה שהחברה לא תסכים לתמוך בכל תנאי במלחמה ממושכת ומרובת נפגעים. הכרתם של מקבלי ההחלטות בנחיצותה של תמיכה ציבורית רחבה במלחמה, מביאה אותם לשפל את דעת הקהל מבית להכיר בצדקתה, בחשיבות משרותיה ובהישגים הרבים, כביכול, שהיא שומנת בחובה. מאמר זה ידגים כיצד הדבר בא לידי ביטוי במהלך מלחמת לבנון השנייה, עד כדי סיכון כוחות הקרקע של צה"ל בקרבות שמטרתם הייתה תודעתית גרידא, ויצביע על ההשלכות השליליות השמונות בצעדים דוגמת אלה על ניהול מלחמה ברמה האסטרטגית ועל תוצאותיה.

מילות מפתח: קרבות תודעה, דעת קהל, לגיטימציה פנימית, חוסן לאומי, קבלת החלטות

מבוא

בשנים האחרונות נוצרה הסכמה בקרב חוקרי אסטרטגיה צבאית כי השפעתם של קהלים אזרחיים על קביעת מטרות המלחמה, בחירת דרכי הלחימה, ולעיתים אף ניהול הלחימה עצמה, הולכת וגוברת.¹ תחום מרכזי הכרוך במגמה זאת, שגם בו חלו שינויים מפליגים בעידן המודרני, הוא יחס דעת הקהל למלחמות מצד אחד וההשפעה על דעת הקהל באמצעות כלי תודעה והשפעה מצד שני.

פנינה שוקר היא דוקטורנטית במחלקה למדע המדינה באוניברסיטת בר אילן וחוקרת במכון למחקרי ביטחון לאומי.

1 סטיארט א' כהן, "היחסים המשתנים בין החברה לצבא בישראל: ההשלכות המבצעיות", בתוך: מאג'ד אלחאג' ואורי בן אליעזר (עורכים), **בשם הביטחון**, אוניברסיטת חיפה ופרדס, חיפה, 2003, עמ' 103.

מאז שנות התשעים של המאה העשרים הפכה השמירה על חיי אדם לשיקול מבצעי כבד משקל,² ובשנות האלפיים התעצם השיקול האנושי עד כדי פיתוח ציפייה חברתית למלחמה ללא נפגעים.³ ההנחה העומדת בבסיסו של מאמר זה היא כי ציפייה זו, כפי שנתפסה על ידי מקבלי ההחלטות, השפיעה מאוד על דוקטרינת הלחימה של צה"ל במלחמת לבנון השנייה, ובמקביל הובילה לניהול מערכה תודעתית בלתי פוסקת מול קהלי היעד בישראל לשימור התמיכה הציבורית במלחמה. המאמר עוסק, לפיכך, בחשיבות שניתנה לעיצוב תודעת ניצחון בקרב הציבור הישראלי במהלך אותה מלחמה.

תחילה תובא סקירה תיאורטית על התופעה של רגישות החברה הדמוקרטית לנפגעים, וכפועל יוצא ממנה – על חשיבות המערכה על תודעת החברה מבית. לאחר מכן תוצג השתרשות ההיבט התודעתי בצה"ל, תוך בחינת השאלה כיצד הדבר בא לידי ביטוי במהלך מלחמת לבנון השנייה. הדבר ייעשה באמצעות דוגמאות בולטות. לבסוף יאופיינו ההשלכות השליליות העשויות לנבוע מהענקת חשיבות יתרה לממד התודעתי.

חשיבות המאבק על התודעה

אין הגדרה מוסכמת ואחידה בקרב חוקרים באשר למהותה של המלחמה על התודעה. אל"ם (מיל') מירי אייזן, לשעבר דוברת ממשלת ישראל לתקשורת הבין-לאומית, הציעה את ההגדרה הבאה: "מאבק על התודעה במלחמה הוא ניסיון כולל של מדינה, או של ישות לא מדינתית, להשפיע על קהלי יעד שונים, במטרה להשיג ניצחון בהתמודדות לאומית".⁴ לטענתו של סער רווה, המושג "זירת התודעה" הוא חדש יחסית בתחום הצבא והמלחמה וקשור למספר תהליכים מרכזיים שהתחוללו מסיום מלחמת העולם השנייה ועד היום. ניתן למנות עליהם את השינוי שחל באופי העימותים בהם מעורבים צבאות בכלל וצה"ל בפרט; את המעורבות ההולכת וגוברת של המעצמות בסכסוכים אתניים או לאומיים מחוץ לגבולותיהן, ובמקביל את העלייה בחשיבותה של דעת הקהל העולמית; ואת התמורות בתחום המידע, שגרמו לכך שיצירת המידע, הבעלות עליו והפצתו מבוזרות ואינן נמצאות תחת שליטתו של גורם אחד. תהליכים אלה הפכו את הפעולות הפיזיות של הצבא למשולבות עם פעולות במישור התודעתי, שנועדו להסביר, לפרש ולהגדיר לקהלי

2 גיל לוי, "הממד החברתי של הפיקוח האזרחי על הצבא: מדיניות מניעת נפגעים", בתוך: אפרים לביא (עורך), **יחסי צבא-חברה בישראל: השלכות על קבלת החלטות בנושאי ביטחון ושלום**, מכון תמי שטיינמן למחקרי שלום, אוניברסיטת תל אביב, תל אביב, 2013, עמ' 71.

3 מאיר פינקל, "השפעת החברה על הדוקטרינה ועל התרבות של צה"ל, **מערכות**, 412, מאי 2007, עמ' 61.

4 צוטט אצל: ראובן ארליך, "תרומתו של המודיעין במלחמה על התודעה", **מרכז המידע למודיעין ולטרור ע"ש מאיר עמית**, 11 ביולי 2006.

היעד את מטרות הפעולה הצבאית, את יעדיה ואף את תוצאותיה, באופן המשקף את המדיניות והאינטרסים של יוזם הפעולה.⁵

לטענת ליאור רשף ושי שבתאי, התודעה היא ממד נוסף של המערכה הצבאית – ממד הקשור להיבטים סובייקטיביים כמו מחשבות, אמונות, תפיסות, השקפות עולם, פרשנויות וסמלים. בממד התודעה נעשה תהליך בלתי פוסק של מתן משמעויות לאירועים המתרחשים במציאות, ומכאן שזהו ממד הנתון לטפלול ולהשפעה. ממד התודעה רווי במשתנים ובשחקנים, וכדי ליצור השפעה אפקטיבית, נדרשת הלימה בין המאמצים השונים המעצבים את המציאות – במיוחד הפעלת הכוח – ובין "הסיפור" שצה"ל שואף להנחיל לקהלי היעד.⁶

בשנים שקדמו למלחמת לבנון השנייה התפתחה גם בצה"ל ההבנה כי פגיעה משמעותית ביכולתו של האויב להילחם קשורה להיבט התודעתי של הפעולה הצבאית לא פחות מאשר להיבט הפיזי.⁷ צה"ל תחת הרמטכ"ל משה יעלון ראה חשיבות ונחיצות בעיצוב תודעת החברה הישראלית, כמו גם בעיצוב תודעת היריב. במסגרת זו הוקם בינואר 2005 "מרכז למבצעי תודעה" (מל"ת) שנועד לבחון את פעולות הצבא בהיבט התודעתי וליזום מבצעים שמטרתם להשפיע על תודעת האויב, בעיקר באמצעות תעמולה, לוחמה פסיכולוגית ולעיתים תרגילי הטעייה. מיקומו של המל"ת בהיררכיה הצבאית – בכפיפות ישירה לראש אגף המבצעים – מעיד על חשיבותו הרבה.⁸ יחידה שנועדה למטרה דומה הייתה קיימת עוד קודם לכן, אך פעולתה הייתה מצומצמת מאוד.⁹

הרמטכ"ל דן חלוץ אימץ תפיסה דומה, לפיה כל מלחמה היא, בראש ובראשונה, קרב על התודעה.¹⁰ הוא האמין בצורך להשפיע על תודעת האויב והקים לצורך זה מחלקה ל"עיצוב המערכה" באגף המבצעים.¹¹ גם היעדים של חטיבת דובר צה"ל הותאמו לתפיסה המערכתית: לא עוד עיסוק בדוברות ובהסברה, אלא "עיצוב

5 סער רווה, "תודעה והוויה: שני המרכיבים של השלם המבצעי", **מערכות**, 409–410, דצמבר 2006, עמ' 66–68.

6 ליאור רשף ושי שבתאי, "מאמץ התודעה בצה"ל", **מערכות**, 457, אוקטובר 2014, עמ' 35.

7 רווה, "תודעה והוויה", עמ' 71.

8 יוני שדמי וברק רביד, "היחידה שתשגע לאויבינו את המוח", **מערב nrg**, 17 בדצמבר 2005.

9 Ron Schleifer, "Psyoping Hezbollah: The Israeli Psychological Warfare Campaign during the 2006 Lebanon War", *Terrorism and Political Violence*, 21 no. 2 (2009): 223.

10 Matt M. Matthews, "Hard Lessons Learned: A Comparison of the 2006 Hezbollah-Israeli War and Operation CAST LEAD: A Historical Overview", in: Scott C. Farquhar (ed.), *Back to Basics: A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD* (Fort Leavenworth, Kansas: Combat Studies Institute Press, US Army Combined Arms Center, 2009), p. 44.

11 עמיר רפפורט, **אש על כוחותינו: כך הכשלנו את עצמנו במלחמת לבנון השנייה**, ספריית מעריב, תל אביב, 2007, עמ' 53–54; 224. Schleifer, "Psyoping Hezbollah", p. 224.

תפיסת מציאות בשיח הציבורי". נקבע כי צה"ל צריך להפעיל בשעת מלחמה "מכלול תודעה", ממש כמו המכלולים המסורתיים במפקדות שאחריות להפעלת האש או על תיאום הסיוע הלוגיסטי. "מכלול תודעה" הוקם אפילו בעוצבת הגליל של צה"ל, האחריות על חזית לבנון, משל היה מדובר במערך לחימה לכל דבר ועניין.

רגישות החברה הדמוקרטית לנפגעים

תופעת הרגישות לנפגעים מוגדרת כנכונות נמוכה של החברה לספוג אבידות בפעילות צבאית. קיימת הסכמה רווחת כי תופעה זו היא מאפיין חברתי ותרבותי קבוע בדמוקרטיות מערביות מאז תום המלחמה הקרה, וכי היא מצויה במגמת עלייה, עד כדי התנגדות מוחלטת לצאת לפעילות הכרוכה בנפגעים.¹² יש הטוענים כי התופעה כובלת את ידי הצבאות, בכך שהיא עשויה להניע מנהיגים לאמץ מדיניות של סלידה מאבידות, כלומר מדיניות השואפת להגביל סיכונים לכוחות הלוחמים, ולעיתים עשויה להסלים עד כדי הקרבת היעילות המבצעית ואף הימנעות ממשימות בהן צפויים נפגעים.¹³

יש חוקרים הסבורים כי רגישות החברה לאבידות תפחת ככול שהערכתה את סיכויי ההצלחה של המלחמה תהיה גבוהה יותר. כלומר, אפילו אם עצם פתיחת המלחמה נתפסת כטעות בעיני הציבור, הוא יקבל את המשך הלחימה וישלים עם אבידות נוספות, אם יראה לו שהצד "שלו" מנצח.¹⁴ לאור זאת, מנהיגים רואים

Gerhard Kummel and Nina Leonhard, "Casualties and Civil-Military Relations: 12 The German Polity Between Learning and Indifference", *Armed Forces & Society*, 31 no. 4 (2005): 514-515; Joseph Soeters and Jan Van Der Meulen, "Considering Casualties: Risk and Loss during Peacemaking and Warmaking", *Armed Forces & Society*, 31 no. 4 (2005): 483; Joseph P. Vasquez, "Shouldering the Soldiering: Democracy, Conscription and Military Casualties", *Journal of Conflict Resolution*, 49 no. 6 (2005): 849; Yagil Levy, *Israel's Death Hierarchy: Casualty Aversion in a Militarized Democracy* (New York: New York University Press, 2012), p. 2.

Edward N. Luttwak, "Where Are the Great Powers? At Home with the Kids", *Foreign Affairs*, 73 no. 4 (1994): 24; Edward N. Luttwak, "A Post-Heroic Military Policy", *Foreign Affairs*, 75 no. 4 (1996): 42; Harvey Sapolsky and Jeremy Shapiro, "Casualties, Technology and America's future Wars", *Parameters*, 26 no. 2 (1996): 122; James Burk, "Public Support for Peacekeeping in Lebanon and Somalia: Assessing the Casualties Hypothesis", *Political Science Quarterly*, 114 no. 1 (1999): 54; Philip Everts, "When the Going Gets Rough: Does the Public Support the Use of Military Force?", *World Affairs*, 162 no. 3 (2000): 93.

Jeffrey Record, *Hollow Victory: A Contrary View of the Gulf War* (Washington: 14 Brassey's, 1993), p. 137; Steven Kull, "Review of Eric Larson's Casualties and Consensus", *Public Opinion Quarterly*, 61 no. 4 (1997): 672; Marijke De Konink and Jan Van Der Meulen, "Risky Missions: Dutch Public Opinion on Peacekeeping in the Balkans", in: *Public Opinion and the International Use of Force*, Phillip Everts and Pierangelo Isernia eds. (London: Routledge, 2001) p. 116; Peter D. Feaver,

בעת מלחמה חשיבות רבה בהענקת תחושה לציבור כי הניצחון ממשמש ובא, בין היתר באמצעות הצגת הישגים בשדה הקרב, כמו גם טשטוש עובדות העשויות לגרום לדמורליזציה, דוגמת מחדלים, תבוסות בקרבות ואבידות כבדות.¹⁵ לטענת פול קורניש, דרך נוספת למניעת דמורליזציה היא דיווח כוזב על מספר ההרוגים.¹⁶ אלא שלפי קורניש, דיווח על מספר הרוגים נמוך מהמספר האמיתי עשוי להעלות את רף הציפיות בקרב הציבור לתוצאות זהות במבצעים צבאיים עתידיים. כך, במקום להפחית את רגישות החברה לאבידות, מושגת תוצאה הפוכה.¹⁷ בספרות המחקרית מתוארות דרכים נוספות ל"ריכוך" המידע על מספר ההרוגים: הוצאת סוגי אבידות מסוימים מתוך המספר הכולל; פיקוח על פרסום תמונות של חיילים הרוגים בכדי למנוע את התגברות הסערה הציבורית; שחרור פרטים על הרוגים בד בבד עם פרסום ידיעות על הישגים במלחמה, במטרה ליצור תחושה ציבורית שההקרבה ראויה.¹⁸ טענתו של מאמר זה היא כי במהלך מלחמת לבנון השנייה נעשה מאמץ רב להעמיק את הלגיטימציה הפנימית ללחימה, ובכלל זה ליצור תחושת הישג מול מספר הנפגעים.

רגישות לנפגעים במהלך מלחמת לבנון השנייה

מאמרים ומחקרים רבים שנכתבו לאחר מלחמת לבנון השנייה טענו כי הסכנות הדרג המדיני והדרג הצבאי מביצוע מהלך קרקעי רחב, שהיה עשוי לצמצם את מספר הרקטות שנורו על אזרחי ישראל, נבעה מרגישות מוגזמת לחיי חיילים.¹⁹ לדברי יגיל

Christopher Gelpi and Jason Reifler, "Success Matters: Casualty Sensitivity and the War in Iraq", *International Security*, 30 no. 3 (2005): 7-8; John E. Mueller, "The Iraq Syndrome", *Foreign Affairs*, 2005, 84 no. 6 (2005): 49; Patricia L. Sullivan, "Sustaining the Fight: A Cross-Sectional Time-Series Analysis of Public Support for Ongoing Military Interventions", *Conflict Management and Peace Science*, 25 no. 2 (2008): 112; Peter D. Feaver, Christopher Gelpi and Jason Reifler, *Paying the Human Cost of War: American Public Opinion and Casualties in Military Conflicts* (Princeton: Princeton University Press, 2009), p. 1.

15 כפי שצוטט בתוך: תרצה הכטר, **מיתוסים פוליטיים – רציפות מול שינוי: התפתחותם של מיתוסים פוליטיים סביב מלחמת יום הכיפורים בקרב הציבור החילוני-יהודי: ממלחמת יום הכיפורים עד הסכם אוסלו**, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת בר אילן, המחלקה למדע המדינה, רמת גן, 1996, עמ' 55.

16 Paul Cornish, "Myth and Reality: US and UK Approaches to Casualty Aversion and Force Protection", *Defense Studies*, 3 no. 2 (2003): 124.

17 Cornish, "Myth and Reality"

18 Douglas L. Kriner & Francis X. Shen, *The Casualty Gap: The Causes and Consequences of American Wartime Inequalities* (New York: Oxford University Press, 2010) p. 9.

19 יצחק בן-ישראל, **מלחמת הטיילים הראשונה: ישראל-חיזבאללה**, אוניברסיטת תל אביב, בית הספר לממשל ומדיניות ע"ש הרולד הרטוך, תל אביב, 2007, עמ' 20; יהודה וגמון, "ליקויים בראיית צה"ל את עצמו כאחראי לביטחון האזרחים", **עדכן אסטרטגי**, כרך 10, גיליון 2, 2007,

לוי, לנגד עיניהם של מקבלי ההחלטות ביולי 2006 עמדה רמת הלגיטימיות הנמוכה של הכנסת כוח קרקעי ללבנון שתחייב גם שילוב של אנשי מילואים.²⁰ הרמטכ"ל דאז, דן חלוץ, אף קבע נחרצות כי ישראל הולכת לקראת מערכה המבוססת על הפעלת אש מרחוק, בעיקר באמצעות חיל האוויר וארטילריה.²¹ הוא גם החליט מפורשות להימנע מפעולה קרקעית והתנער מתוכנית המגירה "מי מרום", שיועדה לנסיבות שבהן מצאה עצמה ישראל בבוקר של 12 ביולי 2006.²²

לאחר המלחמה טען חלוץ כי בעת שקיבל החלטות במלחמה ברור היה לו שצריך להביא בחשבון את ההורים של שנת 2006, מכיוון שהסובלנות לפגעים

-
- עמ' 24; אפרים ענבר, "כשלי החשיבה האסטרטגיים במלחמת לבנון השנייה", בתוך: **מלחמת לבנון השנייה ולאחריה**, אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, רמת גן, 2007, עמ' 5-4; דב תמר, "האם צה"ל יכול להשתנות בעקבות מלחמת לבנון השנייה?", **מערכות**, 2007, 415, עמ' 38; רון טירה. **המאבק על טבע המלחמה: מקלאוזוביץ לסקיפיו אפריקנוס ואנואר סאדאת ועד לאויב המדינתי שהסתגל למלחמה נגד ה-RMA**, תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, 2008, עמ' 97; משה יעלון, "הזיקה בין דרג מדיני ודרג צבאי בעריכת תמרון יבשתי", הרצאה שניתנה בכנס לטרון השני לצבא וביטחון בנושא "התמרון היבשתי במאה ה-21", לטרון, יד לשריון, 16 בספטמבר 2008; גיורא סגל, "חיוניות התמרון היבשתי בעימות א-סימטרי", **עדכן אסטרטגי**, כרך 10 גיליון 4, 2008, עמ' 28-30; אמיר הרפז, "תפקידיו החדשים של התמרון היבשתי", **מערכות**, 2010, 431, עמ' 21; Uzi Rubin, *The Rocket Campaign against Israel during the 2006 Lebanon War* (Ramat-Gan: Bar-Ilan University, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, 2008), p. 16; Avi Kober, "The Israel Defense Forces in the Second Lebanon War: Why the Poor Performance?", *Journal of Strategic Studies*, 31 no. 1 (2008): 7; Uri Bar-Joseph, "The Hubris of Initial Victory – the IDF and the Second Lebanon War", in: *Israel and Hizbollah: An Asymmetric Conflict in Historical and Comparative Perspective*, Clive Jones and Sergio Catignani, eds. (London: Routledge, 2009), p. 153.
- 20 יגיל לוי, "כיצד דמוקרטיזציה מחוללת לוחמנות – מלחמת לבנון השנייה", **פוליטיקה**, 17, 2008, עמ' 122.
- 21 גיורא סגל, "איך מנצחים כוחות מהפכניים", **מערכות**, 2007, 415, עמ' 44; אורי בן-אליעזר, **מלחמותיה החדשות של ישראל: הסבר סוציולוגי-היסטורי**, אוניברסיטת תל אביב, תל אביב, 2012, עמ' 393-394; חיים רוזנברג, "הטכנולוגיה לא תחליף את התמרון", **מערכות**, 2012, 443, עמ' 74; Stuart Cohen, *Israel and its Army: From Cohesion to Confusion*; Efraim Inbar, *Israel's National Security: Issues and Challenges since the Yom Kippur War* (London: Routledge, 2008), p. 46; Efraim Inbar, *Israel's National Security: Issues and Challenges since the Yom Kippur War* (London: Routledge, 2008), p. 226.
- 22 גיורא סגל, "מלחמת לבנון השנייה – הזדמנות שהוחמצה", **מערכות**, 2006, 421-420, עמ' 17; מיכאל הרסגור ואהוד פוקס, **רגעים היסטוריים ורגעים היסטוריים: החלטות בתנאי משבר**, דביר, אור יהודה, 2010, עמ' 326; Matt M. Matthews. *We Were Caught*; Benjamin S. Lambeth, *Air Operations in Israel's War Against Hezbollah: Learning from Lebanon and Getting it Right in Gaza* (Santa Monica, CA: RAND, 2010), p. xv.

שונה מכפי שהייתה בעבר.²³ ואכן, עם פתיחת המערכה הביא חלוץ לממשלה המלצה לפגוע בתשתיות לאומיות בלבנון, אלא שראש הממשלה התנגד לתקיפה רחבה לאור התנגדות אמריקאית.²⁴ למרות זאת, אושרה תקיפה של מסלולי שדה התעופה בביירות וכביש ביירות-דמשק.²⁵

ועדת וינוגרד, שחקרה את מלחמת לבנון השנייה, טענה כי הפעילות הצבאית נמשכה עד סוף המלחמה תחת נהלים ואיסורים של פעילות בט"ש, תוך הטלת מגבלות על פעולת הכוחות משיקולים שהתאימו לשיקולי בט"ש, כגון שימת דגש מיוחד על הימנעות מסיכון של חיילים.²⁶ התייחסות לתופעה זו ניתן למצוא בספרו של דן חלוץ: "איהפנמת מצב המלחמה מצאה ביטוי בהנחיות הפנימיות השונות שיצאו בפיקוד הצפון, בחיל הים ובחיל האוויר, והטילו על הכוחות המבצעיים אילוצים ומגבלות בלתי מתאימים למציאות המלחמתית שאלה נכנסו. החשש מהיפגעות חיילים חלחל עמוק..."²⁷

תודעת ניצחון במלחמת לבנון השנייה

ניסיונות רבים נעשו במהלך מלחמת לבנון השנייה להביא את "תמונת הניצחון".²⁸ הרמטכ"ל חלוץ הצהיר כי "תכלית המהלכים היא עיצוב תודעה בדבר היחלשות חזבאללה, בין היתר באמצעות חטיפת/הריגת מחבלי הארגון ומתן תהודה פומבית לדבר".²⁹ לפיכך, במשך כל הלחימה הצטוו הכוחות לתעד ולצלם עדויות בשטח, כולל גופות של אנשי חזבאללה, בכדי להמחיש בדרך זו את ניצחונותיהם.³⁰ לטענת קצין בכיר בצה"ל, "כל הזמן רצו שנביא תמונות של מחבלים מתים, מחבלים שמרמים ידיים, לעצב את התודעה של הציבור".³¹ לשם כך הופעל נוהל

23 גל הירש, **סיפור אהבה סיפור מלחמה**, ידיעות אחרונות, ספרי חמד, תל אביב, 2009, עמ' 330.

24 ענת טל-שיר וצדוק יחזקאלי, "ממשלה באפלה", **ידיעות אחרונות – המוסף לשבת**, 18 באוגוסט 2006, עמ' 8–9; רפפורט, **אש על כוחותינו**, עמ' 22; עמוס הראל ואבי יששכרוף, **קורי עכביש: סיפורה של מלחמת לבנון השנייה**, ידיעות אחרונות, תל אביב, 2008, עמ' 165; אייל זיסר, **לבנון דם בארזים**, בני-ברק: הקיבוץ המאוחד, 2009, עמ' 306; זכי שלום, "הגדרת האויב בעימות אסימטרי: מלחמת לבנון כמשל", **עדכן אסטרטגי**, כרך 12, גיליון 3, 2009, עמ' 10–8; אמיר אשל, "בדרך לקיפאון בתמרון", **מערכות**, 434, 2010, עמ' 24; Bar-Joseph, "The Hubris of Initial Victory"; Kober, "The Israel Defense Forces in the Second Lebanon War", p. 36.

25 רפפורט, **אש על כוחותינו**, עמ' 173.

26 ועדת וינוגרד, **מלחמת לבנון השנייה: דין וחשבון סופי**, ירושלים, ינואר 2008, עמ' 314.

27 דן חלוץ, **בגובה העיניים**, ידיעות אחרונות, ספרי חמד, תל אביב, 2010, עמ' 386.

28 הראל ויששכרוף, **קורי עכביש**, עמ' 398.

29 **שם**, עמ' 236.

30 פליקס פריש, "מחאת לוחמי צה"ל וצילומי גופות המחבלים", **מעריב**, 6 ביולי 2007, עמ' 11.

31 איתן גליקמן ונאוה צוריאלי, "ואדי הבכא", **ידיעות אחרונות – 24 שעות**, 16 באוגוסט 2006, עמ' 9.

המכונה "תיעוד מבצעי", וחלק מהלוחמים צוידו על ידי דובר צה"ל בכמאתיים מצלמות סטילס ווידאו מסוגים שונים, שחלקן הוצמדו לקסדותיהם.³² ב"בור" בקריה בתל אביב ישב קצין בדרגת תת־אלוף, שאחד מתפקידיו היה לקבל לידי את התיעוד המבצעי,³³ שנתפס כחיוני ביותר. על חשיבותו של תיעוד זה ניתן ללמוד מסיכום הרמטכ"ל מ'8 באוגוסט 2006, בו נאמר כי "זהו חלק תומך, מסייע ומשמעותי להצלחת המהלך המבצעי. יש להקפיד על תיעוד זה בכלל הרמות, כמו גם על הפצת תוצריו במהרה".³⁴ למעשה, מאמץ התיעוד המבצעי הניב תפוקה מעטה, ובסופו של דבר רוב החומרים הוויזואליים שהוצגו במהלך המלחמה הגיעו מצילומי חיל האוויר.³⁵

הפיקוד והמטכ"ל לחצו על הכוחות לשבות אנשי חזבאללה.³⁶ "תביאו לי גופות ושבויים", חזר חלוץ ואמר לאנשי פיקוד הצפון, "אני רוצה עשרה שבויים בכל מבצע".³⁷ העיד על כך גם אחד ממפקדי החזית: "אמרו לנו: תביאו כמה שיותר גופות של אנשי חזבאללה ושבויים בתחתונים".³⁸ אלוף אייל בן ראובן, ששימש כיועץ לאלוף פיקוד הצפון אודי אדם בזמן הלחימה, מתח על כך ביקורת חריפה לאחר המלחמה, באומרו כי "צ"רם לי גם שפיקוד הצפון נדרש, פעם אחר פעם, להביא גוויות של מחבלים ותמונות של מחבלים. זו דרישה בלתי סבירה ממפקדים וחיילים ... הישג תודעתי מביאים דרך הכרעת האויב ולא על ידי סחיבת גוויות של מחבלים על אלונקות".³⁹

במהלך המלחמה נערכו מספר פעולות צבאיות שנויות במחלוקת, שזכו לביקורת חריפה בשל סיכון הלוחמים למען השגת "תמונת הניצחון" המיוחלת. בחרתי

32 עמיר רפפורט, "צה"ל שידר באל־מנאר תמונות הרוגי חזבאללה", **מעריב**, 9 באוגוסט 2006, עמ' 19; יעל סלומה וילך שובל, "בגזרת ההסברה: הלוחמים מצוידים במצלמות לתיעוד הפעילות", **במחנה**, 27 ביולי 2006, עמ' 7; נורית קנטי, "התפקוד שלנו היה מצוין", **העין השביעית**, 64, 2006, עמ' 13; מבקר המדינה, "היבטים בהיערכות גורמי ההסברה ובתפקודם במלחמת לבנון השנייה", בתוך: **דוח ביקורת שנתי 58 לשנת 2007**, משרד מבקר המדינה, ירושלים, נובמבר 2007, עמ' 483; שולמית שביט, "תמונת הניצחון", **מערכות**, 440, דצמבר 2011, עמ' 59.

33 יואב לימור ועפר שלח, **שבויים בלבנון: האמת על מלחמת לבנון השנייה**, ידיעות אחרונות, תל אביב, 2007, עמ' 270.

34 כפי שצוטט בדוח מבקר המדינה, **שם**, עמ' 468.

35 **שם**, עמ' 483; ועדת המשנה של הכנסת ליחסי חוץ והסברה, "דין וחשבון בנושא מערכת ההסברה של ישראל במלחמת לבנון השנייה", דצמבר 2007, עמ' 17.

36 אילן כפיר, **האדמה רעדה**, ספריית מעריב, תל אביב, 2006, עמ' 185.

37 לימור ושלח, **שבויים בלבנון**, עמ' 160; רפפורט, **אש על כוחותינו**, עמ' 174; הראל ויששכרוף, **קורי עכביש**, עמ' 244, 398; עמיר רפפורט, "הלילה שבו נשלפו הסכינים", **מעריב – מוסף שבת**, 29 ביוני 2007, עמ' 12.

38 רונן ברגמן, "קריסת הקונספציה 2", **ידיעות אחרונות – 7 ימים**, 18 באוגוסט 2006, עמ' 36.

39 אמירה לס, "מחדל המגירה", **ידיעות אחרונות – 7 ימים**, 9 במרץ 2007, עמ' 34.

להתמקד בשלוש דוגמאות מרכזיות: הקרבות בבינת ג'בייל, מבצע "חד וחלק" והיציאה למהלך קרקעי בשלהי המלחמה.

הקרבות בבינת ג'בייל

רוב המערכה הישראלית במלחמת לבנון השנייה התנהלה מן האוויר. אף על פי כן, בשלב מסוים נצטוו כוחות קרקעיים של צה"ל להשתלט על העיירה בינת ג'בייל, שלא הייתה מטרה בעלת חשיבות אסטרטגית רבה,⁴⁰ אך נחשבה כ"בירתו של חזבאללה" – המקום שבו נשא מזכ"ל הארגון, חסן נסראללה, את נאומו המפורסם לאחר הנסיגה הישראלית מלבנון בשנת 2000, בו התייחס לישראל כחלשה יותר מקורי עכביש.⁴¹ לטענת הראל ויששכרוף, הכוונה הייתה להביא את ראש הממשלה ואת שר הביטחון לנקודה בעיירה שבה נסראללה נשא את נאומו, כדי שהם ישאו נאום ניצחון משלהם, אלא שעד תום המלחמה הדבר לא התאפשר.⁴² הוגה הרעיון למבצע בבינת ג'בייל היה מפקד זרוע היבשה, אלוף בני גנץ, שסבר כי בכך ימומש הרעיון של הישא משמעותי במקום אחד: "נאום הניצחון של נסראללה היה בבינת ג'בייל ... הייתי שוקל מהלך קרקעי מוגבל על האזור הזה, שאפשר להכיל אותו ... הייתי שם צוות עריכה שמראה את המהלך ותוצאותיו. זאת אומרת, מספר את הסיפור עד הסוף".⁴³

הרמטכ"ל חלוץ תמך ברעיון של אלוף גנץ,⁴⁴ וקבע כי "המלחמות המודרניות הן מלחמות של סמלים. בינת ג'בייל היא סמל. בבינת ג'בייל נשא נסראללה את נאום קורי העכביש. יש פה סמלים שהם הגנו עליהם, ותפקידנו עכשיו להראות להם שאנחנו מכים אותם במקום הזה".⁴⁵ כך גם טען בזמן המלחמה אלוף גדי איזנקוט, ששימש אז ראש אגף המבצעים: "מה שחשוב הוא הסמל, היכולת לעשות את זה ולשבור את המיתוס".⁴⁶ השם שניתן למבצע בבינת ג'בייל – "קורי פלדה" –

40 Bar-Joseph, "The Hubris of Initial Victory", p. 154.

41 משה יעלון, **דרך ארוכה – קצרה**, ידיעות אחרונות, ספרי חמד, תל אביב, עמ' 208; זאב שיף, "בכיר אמ"ן הזהיר מראש את רה"מ: הרחבת הפעולה – טעות", **הארץ**, 7 בספטמבר 2006; עודד לוונהיים, "לגיטימציה לקרבות בעת מלחמה", הרצאה שניתנה במסגרת יום עיון בנושא "מיליטריזציה ופיקוח על הצבא", האוניברסיטה הפתוחה, 13 בנובמבר 2011; עמיר רפפורט, "צה"ל וסידור לבנון – לקראת מלחמת לבנון השלישית?", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "הזירה הלבנונית – שלושים שנה למלחמת לבנון", אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, 30 במאי 2012.

42 הראל ויששכרוף, **קורי עכביש**, עמ' 260.

43 עמיר רפפורט, "נכנסים, הורגים, יוצאים", **מעריב – מוסף שבת**, 6 ביולי 2007, עמ' 18-19.

44 גדי היימן ועודד לוונהיים, "שכר הולם": נקמה והמערכה הישראלית במלחמת לבנון השנייה", **פוליטיקה**, 17, 2008, עמ' 103.

45 רפפורט, **אש על כוחותינו**, עמ' 161-160.

46 רפפורט, "נכנסים, הורגים, יוצאים", עמ' 20.

כמענה לתיאוריית קורי העכביש של נסראללה, מעיד על החשיבות התודעתית הרבה שיוחסה לו.⁴⁷

המבצע, שיצא לדרך ב־24 ביולי, אמנם נתפס כהצלחה בפיקוד הצפון, אך במטכ"ל ציפו להישגים בעלי משמעות סמלית רבה יותר, כגון לקיחת שבויים. אי לכך, ועל אף שב־25 ביולי בערב ניתנה הוראה לכוחות לנוע חזרה לישראל, התקבלה ברגע האחרון הפקודה להשאיר את חטיבת "גולני" בשטח, ובזו הפעם לכבוש את העיירה.⁴⁸ אלוף אדם, שפקפק בתבונת ההוראה, החליט על דעת עצמו לא לכבוש את העיירה מחשש למחיר הגבוה בנפגעים, אלא רק להעמיק את האחיזה בה. למרות זאת, ב־26 ביולי התנהל קרב עקוב מדם בבית ג'בייל שבמהלכו נהרגו שמונה לוחמים.⁴⁹

דומה כי לאור תוצאותיו של קרב בית ג'בייל גבר הרצון להישג תודעתי, כפי שביטא זאת באותו היום שר הביטחון עמיר פרץ, לאחר שהובא לידיעתו מספר ההרוגים: "צריך לקחת נשימה עמוקה, לשנות את התמונה. אם הייתה אפשרות לשקול לסיים את המלחמה בהישגים חלקיים, היא התרחקה ... אי אפשר לצאת עכשיו עם זנב בין הרגליים, בלי כבוד".⁵⁰ לאחר הקרב מתח אלוף אייל בן ראובן ביקורת חריפה באוזני הרמטכ"ל דן חלוץ על חוסר התוחלת במשימה שניתנה לכוחות: "כיבוש בית ג'בייל מנוגד לרעיון הפיקודי להגיע לאזורי השיגור של הקטיושות ... מתוך חמש החטיבות שיש לנו, שחקנו שלוש על כלום, עוד לפני שהמלחמה הקרקעית נגד הקטיושות התחילה".⁵¹

ב־27 ביולי טען סגן הרמטכ"ל, אלוף משה קפלינסקי, שאמנם "אין משמעות צבאית טקטית לכיבוש בית ג'בייל. יש כאן משמעות אחרת ... משמעות הסמל".⁵² הרמטכ"ל חלוץ קיבל את עמדתו של קפלינסקי, וב־28 ביולי שוב ניתנה פקודה לכיבוש העיירה, אך היא בוטלה למחרת, לאחר ניסיון כיבוש נוסף של גדוד הצנחנים 101.⁵³ ב־1 באוגוסט הונחו כוחות מאוגדה 91 לצאת למתקפה נוספת לעבר בית ג'בייל,⁵⁴ וגם כשצה"ל כבר החל להתכונן למהלך הקרקעי הגדול שנועד להרחיק את הקטיושות, הרמטכ"ל לא ויתר על כיבוש העיירה.⁵⁵ ב־7 באוגוסט קיבלה חטיבת הצנחנים פקודה להיכנס שוב לבית ג'בייל, להגיע עד הבניין ששימש לפני

47 היימן ולוונהיים, "שכר הולם", עמ' 103; הראל ויששכרוף, **קורי עכביש**, עמ' 252.

48 עמיר רפפורט, "נתקלנו, יש נפגעים", **מעריב – מוסף שבת**, 13 ביולי 2007, עמ' 16-19.

49 נחום ברנע ושמעון שיפר, "היום הארוך ביותר", **ידיעות אחרונות – המוסף לשבת**, 28 ביולי 2006, עמ' 4.

50 רפפורט, "נתקלנו, יש נפגעים", עמ' 18.

51 שם.

52 לימור ושלח, **שבויים בלבנון**, עמ' 266.

53 שם, עמ' 191-192.

54 ועדת וינוגרד, עמ' 368.

55 רפפורט, **אש על כוחותינו**, עמ' 259.

הנסיגה במאי 2000 כמפקדת החטיבה המערבית ברצועת הביטחון, להניף שם את דגל ישראל ולצלם אותו. מבצע זה זכה לימים לכינוי האירוני "התקפת הדגל".⁵⁶ בנוסף, תוכננה תהליכת ניצחון ברחובות העיירה: טור של טנקים ונגמ"שים היה אמור לנוע ברחובה הראשי, ונאום ניצחון מתאים, שנועד להפריך את טענותיו של נסראללה בדבר חולשתה של החברה הישראלית, נכתב מבעוד מועד עבור מפקד הכוח הכובש, מח"ט הצנחנים חגי מרדכי. לוחמים מצוידים במצלמות וידאו וסטילס התבקשו לתעד את הנאום ההיסטורי ואת הנפת דגל ישראל מעל מבנה מפקדת החטיבה לשעבר.

המח"ט מרדכי הסתייג מהרעיון, והייתה לו סיבה טובה לכך: כאשר הפקודה הגיעה אליו, הוא כבר היה עם כוחותיו מספר קילומטרים צפונית לבית ג'ייל, בדרך להשתלט על שטחים שמהם שיגר חזבאללה קטיושות לעבר ישראל.⁵⁷ בשלב זה של הלחימה, גם מפקד אוגדה 91, תת־אלוף גל הירש, לא תמך בכיבוש העיירה. "אנחנו כבר נמצאים קדימה", טען בפני אלוף בן ראובן. אלא שהאחרון הסביר למפקד האוגדה שאין ברירה: המטכ"ל מעוניין בהישג תודעתי.⁵⁸

בתחילת הקרב נראה היה שמערך חזבאללה בעיירה עומד בפני קריסה, אלא שאז נפצע באורח אנוש אחד מלוחמי סיירת הצנחנים. החל קרב הרואי לחילוץ, שבמהלכו נהרג לוחם נוסף.⁵⁹ המשימה לא נזנחה, והוטלה הפעם על גדוד 890 של הצנחנים. בסופו של דבר צולם דגל ישראל כשהוא מתנוסס על בניין סמוך למבנה שעליו תוכנן להיות מונף.⁶⁰ התצלומים הועברו לחטיבת דובר צה"ל, אך נגנזו. תוצאותיו של קרב זה רק העמיקו את התביעה לנקוט מהלך דרסטי עוד יותר שישנה את התמונה התודעתית.⁶¹

מבצע "חד וחלק"

במהלך המלחמה נערכו מבצעים מיוחדים בעומק שטח האויב בהיקף שצה"ל לא ידע בעבר.⁶² הדבר נבע מאמונתם של מקבלי ההחלטות שפעולת קומנדו מפתיעה בעורף האויב תאפשר להם להציג הישגים תודעתיים שיחזקו את אמון הציבור

56 עמוס הראל, "גרסת תא"ל הירש: הביקורת מתעלמת מההישג אוגדה 91", **הארץ**, 11 בספטמבר 2006.

57 רפפורט, **אש על כוחותינו**, עמ' 259-260.

58 הירש, **סיפור אהבה סיפור מלחמה**, עמ' 352.

59 כפיר, **האדמה רעדה**, עמ' 207.

60 הראל ויששכרוף, **קורי עכביש**, עמ' 349.

61 לימור ושלח, **שבויים בלבנון**, עמ' 208.

62 אלכס פישמן, "משימה בלתי אפשרית", **ידיעות אחרונות – המוסף לשבת**, 27 באוקטובר 2006, עמ' 10; חלוץ, **בגובה העיניים**, עמ' 467; רונן כהן, "ההבדל בין פשיטה אסטרטגית לפשיטה טקטית", *Israel Defense*, 27 בפברואר 2012.

במנהיגות המלחמה.⁶³ לפיכך, לצד המאמץ לפגוע בצמרת חזבאללה, לחצו ראש הממשלה אולמרט ושר הביטחון פרץ על הרמטכ"ל חלוץ להוציא לפועל מבצעים מיוחדים בסגנון מבצע אנטבה:⁶⁴ "אני צריך משהו כמו צה"ל של פעם", צוטט ראש הממשלה.⁶⁵ במקום להתמודד עם איום הקטיושות ישירות, הרצון היה להוציא אל הפועל מהלך שינפץ סמל של חזבאללה ויספק תמונת ניצחון שתשפיע על התודעה.⁶⁶ ביום התשיעי למלחמה הוקם צוות מיוחד באגף המבצעים, בראשות תת-אלוף טל רוסו,⁶⁷ והיחידות המיוחדות – סיירת מטכ"ל, שלדג, השייטת ואחרות – נכנסו לתכנון מבצעי, לצד חיפוש אחר מטרה שתספק את האפקט התודעתי הנדרש.⁶⁸ במקביל, פוזרו בקו החזית צוותים מיוחדים בתוך האוגדות.⁶⁹ בסך הכול נערכו במהלך המלחמה 24 מבצעים מיוחדים מצפון לנהר הליטני, רובם חסויים. מבצע "חד וחלק" מהווה את אחת הפעולות הבודדות שזכתה לפרסום נרחב.⁷⁰ תוכנית המבצע, בה יועדו להשתתף כמאתיים לוחמים מסיירת מטכ"ל ומיחידת שלדג, הייתה לפשוט על בית חולים בבעל בק שבו, לפי ההערכות, טיפל רופא איראני בחיילים הישראליים החטופים, שחטיפתם הייתה העילה למלחמה.⁷¹ המבצע יצא לדרך ב־1 באוגוסט, וכונה על ידי שר הביטחון פרץ "המבצע שישנה את פני ההיסטוריה".⁷² לאחר ארבע שעות במעוז חזבאללה שבו הכוחות ללא נפגעים לישראל. לא הייתה זו הפעם הראשונה במלחמה שבה הכוחות המיוחדים של צה"ל הגיעו לבעל בק, אך הפעם הפעולה הייתה "רועשת" במתכוון.⁷³ לאחר שנודע כי הרופא המבוקש אינו שוהה במקום, המשימות שנותרו היו לתפוס כמה

63 כפיר, **האדמה רעדה**, עמ' 191; לימור ושלח, **שבויים בלבנון**, עמ' 260.

64 מורן וינריך, **"האומנם דור חדש של לוחמה?"**: **מלחמת לבנון השנייה**, חיבור לשם קבלת תואר מוסמך, אוניברסיטת בר אילן, המחלקה למדעי המדינה, רמת גן, 2010, עמ' 90.

65 ברגמן, "קריסת הקונספציה 2", עמ' 34.

66 Niccolo Petrelli, "The Missing Dimension: IDF Special Operations Forces and Strategy in the Second Lebanon War", *Small Wars and Insurgencies*, 23 no. 1 (2012): 67.)

67 נחום ברנע ושמעון שיפר, "מלחמה בשלוש חזיתות", **ידיעות אחרונות – המוסף לשבת**, 4 באוגוסט 2006, עמ' 3.

68 כפיר, **האדמה רעדה**, עמ' 181.

69 אלכס פישמן, "משימה בלתי אפשרית", **ידיעות אחרונות – המוסף לשבת**, 27 באוקטובר 2006, עמ' 10–11.

70 עמיר רפפורט, "מסע אלונקות ברחובות צור", **מעריב – מוסף שבת**, 20 ביולי 2007, עמ' 12; Petrelli, "The missing Dimension", p. 64.

Petrelli, Ibid. 71

72 עפר שלח, "מלחמה כבקשתך", **מעריב nrg**, 17 בינואר 2009.

73 עמית כהן, דורון נחום ופליקס פריש, "120 ק"מ בעורף חזבאללה", **מעריב**, 3 באוגוסט 2006, עמ' 4.

שיותר שבויים, לאסוף מסמכים שעשויים להיות בעלי חשיבות מודיעינית ולהרוג כעשרים אנשי חזבאללה.⁷⁴

המבצע הוכתר בהצלחה, אך לטענת רבים, הישגיו לא הצדיקו את הסיכון שהיה כרוך בו.⁷⁵ הן קצינים במטכ"ל והן קצינים בכירים בדימוס סברו כי הסיכון היה גבוה מדי לצורך משימה שערכה היה מוטל מראש בספק.⁷⁶ לטענתם, מטרות המבצע לא הצדיקו הפעלת כוחות כה גדולים, שעלולים היו להסתבך בתקרית מרובת נפגעים ואפילו בשבויים.⁷⁷ כך גרס גם הרמטכ"ל לשעבר יעלון: "יש סוג מסוים של פעולות שהסיכון הכרוך בהן הוא מאוד גבוה, לכן אתה יוצא אליהן רק כאשר ההישג שהן אמורות להביא הוא בעל חשיבות אסטרטגית ... אני לא בטוח שהפעולה בבעל בק לא הייתה הרפתקנית".⁷⁸

למרות ההישגים הצנועים של המבצע, פתח הצבא בקמפיין תקשורתי. תמונות שצולמו במהלך המבצע הופצו על ידי דובר צה"ל ושודרו פעמים רבות בתקשורת,⁷⁹ ומפקד המבצע בשטח, אל"ם ניצן אלון, נשלח לתדרך את העיתונאים.⁸⁰ הצמרת המדינית והצבאית ביקשה להפגין בכך הישגים שיציגו מראית עין של ניצחון ישראלי.

היציאה למהלך קרקעי רחב בשלהי המלחמה

ב-11 באוגוסט הכריע ראש הממשלה בעד יציאה למהלך קרקעי רחב עד הליטני, חרף הידיעה כי באותה שעה עשויה להתקבל במועצת הביטחון של האו"ם החלטה על הפסקת אש.⁸¹ ההחלטה לבצע את המהלך הקרקעי הייתה תמוהה, במיוחד נוכח ההערכות בדיונים שנערכו לקראתו, בהם דובר על אפשרות של מאות הרוגים.⁸² שר הביטחון הבהיר שתנאי הפסקת האש לא ישתפרו כתוצאה מהמהלך הקרקעי, אך הוא ייצור את הרושם שישראל היא שנקטה את המהלך האחרון במלחמה ושללא היא מבקשת מהקהילה הבין-לאומית הפסקת אש כחבל הצלה ממלחמה כושלת, אלא היא זאת שממנה מבקשים להפסיק את הלחימה.⁸³

74 רפפורט, "מסע אלונקות ברחובות צור", עמ' 13.

75 רפפורט, **אש על כוחותינו**, עמ' 217.

76 לימור ושלח, **שבויים בלבנון**, עמ' 254, 258.

77 הראל ויששכרוף, **קורי עכביש**.

78 כפי שצוטט בלימור ושלח, **שבויים בלבנון**, עמ' 258.

79 כפיר, **האדמה רעדה**, עמ' 192; לימור ושלח, **שבויים בלבנון**, עמ' 255; רפפורט, **אש על**

כוחותינו, עמ' 222.

80 כפיר, **האדמה רעדה**.

81 חלוץ, **בגובה העיניים**, עמ' 462; Yaakov Katz, "Wadi Saluki Battle – Microcosm of War's Mistakes", *The Jerusalem Post*, August 29, 2006.

82 רפפורט, **אש על כוחותינו**, עמ' 295.

83 לימור ושלח, **שבויים בלבנון**, עמ' 311.

הדיונים בצה"ל ובדרג המדיני סביב היציאה למהלך עסקו רבות בשאלת "בימוי הניצחון": כיצד לקבע בתודעה את התחושה כי צה"ל יצא מהמלחמה כמנצח, למרות כל מה שאירע בארבעת השבועות הקודמים.⁸⁴ היטיבו לתאר זאת הראל ויששכרוף: "כמו חזבאללה, גם ישראל מחפשת עכשיו לא רק דימוי של ניצחון, אלא 'סיפור ניצחון', תיאור מסודר של השתלשלות העניינים, שיציג לציבור את סיום המערכה כהכרעה ישראלית, המצדיקה את הדם שנשפך ואת הבתים שנהרסו".⁸⁵ ואכן, הרמטכ"ל חלוץ טען בשיבת הקבינט ב-9 באוגוסט כי "המהלך הקרקעי דרוש פעמיים: כדי להשיג את המשימה של הקטנת הרקטות, ושנית – בגלל הדימוי. צה"ל צריך ויכול לפעול על הקרקע ולנצח".⁸⁶ דוח ועדת וינוגרד מעניק ביסוס לדברים אלה, בקבעו כי "מבצע 'שינוי כיוון 11' היה אמור להיות מהלך קרקעי רחב וגדול, שישנה מן היסוד הן את המציאות בדרום לבנון והן את דימוי המבצע מבחינה צבאית".⁸⁷ בעדותו בפני ועדת וינוגרד טען ראש הממשלה אולמרט כי "אם מארון א-ראס היה נראה אחרת, אם בית ג'בייל הייתה נראית אחרת, יכול להיות שלא היינו צריכים להגיע בסופו של דבר לנקודה שהגענו אליה".⁸⁸

אלא שאחרים היו סבורים כי היציאה למתקפה הסופית הייתה מוטעית ביסודה וכי מלכתחילה אסור היה שתתרחש, מכיוון שמלבד הישג תדמיתי, היא לא יכלה להביא לשום הישג אסטרטגי, בייחוד לאור העיתוי שבו יצאה לפועל.⁸⁹ כך, למשל, שר התחבורה מופז טען בראיון לאחר המלחמה כי "בשישים שעות [הזמן שהוקצב למהלך] אי אפשר להספיק לעשות פעולה שתוכננה להימשך כמה שבועות ... הכניסה המסיבית של כוחות קרקע ללבנון לא הייתה כורח צבאי ומדיני, אלא פרי תסכול מהיעדר הישגים. בצבא הבינו שהישגים ניתן להציג רק בשימוש בכוחות קרקע".⁹⁰ גם לטענת אלוף (מיל') דני יתום, מי שכהן בעבר כראש המוסד, לא היה סיכוי שהתקיפה הקרקעית תביא להישג משמעותי, ובשישים שעות גם לא היה

84 הראל ויששכרוף, **קורי עכביש**, עמ' 398.

85 אבי יששכרוף ועמוס הראל, "עוד מעט רעידת אדמה", **הארץ**, 11 באוגוסט 2006.

86 לימור ושלח, **שבויים בלבנון**, עמ' 309.

87 ועדת וינוגרד, עמ' 387.

88 עדותו של אהוד אולמרט בפני ועדת וינוגרד, זמין ב:

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%AA%D7%9E%D7%9C%D7%99%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9C%D7%9E%D7%A8%D7%98.pdf>.

89 יאיר אטינגר ועמוס הראל, "הקרב הצליח, אומרים בצבא, אך לא ברור מה הייתה המטרה", **הארץ**, 22 באוגוסט 2006; יוסי בן-ארי, **מלחמת לבנון השנייה בראי הפרשנות של התקשורת הכתובה בישראל**, בית ספר רוטשילד-קיסריה לתקשורת, אוניברסיטת תל אביב, תל אביב, 2007, עמ' 24; נחום ברנע, "הימים האחרונים", **ידיעות אחרונות – המוסף לשבת**, 25 בינואר 2008, עמ' 4.

90 נחום ברנע ושמעון שיפר, "ככה לא עושים מלחמה", **ידיעות אחרונות – המוסף לשבת**, 15 בספטמבר 2006, עמ' 4.

שום סיכוי להגיע לליטני.⁹¹ עמדתו של ראש חטיבת המחקר באמ"ן, תת־אלוף יוסי ביידיץ, הייתה גם היא שפעולה ברגע האחרון לא תשפיע באופן מהותי על חזבאללה. ביידיץ אף הבהיר את עמדתו במכתב ששלח לאולמרט, פרץ וחלוץ.⁹² קצין בכיר נוסף שהתנגד לפעולה היה מזכירו הצבאי של ראש הממשלה, אלוף גדי שמני, שאף הביע את דעתו באוזני אולמרט, לפיה לא היה טעם להיכנס לפעולה זו באותו שלב.⁹³ אפילו אלוף בן ראובן, שהגה את תוכנית "מי מרום"⁹⁴ ולחץ כל העת לביצועה, טען כי "האישור לתוכנית ניתן לא בזמן, כשכבר לא היה סיכוי להגיע להישג מלא".⁹⁵ הרמטכ"ל לשעבר יעלון הביע את הביקורת החריפה ביותר על המהלך, כשכינה אותו "קרב להצלת המנהיגים".⁹⁶ "המהלך הזה היה מהלך סְפִינִי ... הוא נועד להשיג את תמונת הניצחון החסרה ... שלושים ושלושה חיילים נהרגו בעבור ספין ... לא עושים דבר כזה. לא שולחים חיילים למבצע סרק אחרי שהתוצאות המדיניות כבר נקבעו".⁹⁷

נראה כי הלחץ הציבורי לביצוע מהלך קרקעי רחב, שיביא להישגים המיוחלים, הוא שהיטה את הכף: תוצאות סקר שנערך עבור עיתון "הארץ" הצביעו על כך שרק 28 אחוזים מן הציבור הביעו תמיכה בהפסקת אש מיידית, נוכח ההישגים המוגבלים שהסתמנו בזירה המדינית. זאת ועוד, מחקר של יוסי בן־ארי מראה כי המגמה הדומיננטית בפובליציסטיקה של התקשורת הכתובה הייתה אז "לדחות את המדינה לקרב" כדי להשיג ניצחון, או לפחות "דימוי ניצחון", במטרה להשיב את ההרתעה הישראלית שנשחקה.⁹⁸

סיכום

ישראל השקיעה במהלך מלחמת לבנון השנייה מאמצים רבים בניסיון לעצב את תודעת הציבור ולשכנעו בהצלחות המלחמה והישיגיה, ובכך להגביר את הלגיטימציה הפנימית לפעולה ולנפגעה. עם התמשכות המלחמה, גבר הצורך

91 דני יתום, **שותף סוד**, ידיעות אחרונות, ספרי חמד, תל אביב, 2009, עמ' 431.

92 רפפורט, **אש על כוחותינו**, עמ' 321-322.

93 שיף, "בכיר אמ"ן הזהיר מראש את רה"מ: הרחבת הפעולה – טעות".

94 תוכנית מגירה שכללה תמרון קרקעי רחב בלבנון וגובשה ערב מלחמת לבנון השנייה. למרות שהייתה עדיין בשלבי גיבוש מתקדמים, התוכנית יושמה תיאורטית בתרגיל "שילוב זרועות", שתרחיש הפתיחה שלו דמה לאשר עתיד היה לקרות ביולי 2006: חטיפה ברצועת עזה המובילה לחטיפה בצפון ואחריה קטיושות והסלמה במשך כמה שבועות. תוכנית "מי מרום" לא הספיקה לעבור את כל תהליך האישורים, וכך קרה שערב המלחמה לא הייתה תוכנית התקפה מאושרת ועדכנית.

95 לם, "מחדל המגירה".

96 יעלון, **דרך ארוכה קצרה**, עמ' 210.

97 ארי שביט, "יעלון: חיילים מתו למען ספין; המנהיגים צריכים ללכת", **הארץ**, 14 בספטמבר 2006.

98 בן־ארי, **מלחמת לבנון השנייה בראי הפרשנות של התקשורת הכתובה בישראל**, עמ' 25.

בהצגת הישגים שייתפסו בציבור כמשמעותיים. במסגרת זו הוצאו לפועל מהלכים צבאיים שמטרתם הייתה תודעתית, אלא שבמקרים רבים, מהלכים אלה לא הצליחו ליצור את תודעת הניצחון הרצויה.

הדוגמאות שנסקרו במאמר זה נועדו להמחיש את המורכבות של קבלת ההחלטות ואת המתח בין הצורך להשיג הישגים במלחמה, בהם גם הישגים תודעתיים, ובין הסיכון בביצוע פעולות אלו. ללגיטימציה הפנימית היה תפקיד חשוב בשיקולים של מקבלי ההחלטות, עד כי הלחץ הציבורי להישג משמעותי הניע את הדרג המדיני להוציא לפועל מהלך קרקעי בשלהי המלחמה, אף שתכליתו האסטרטגית הייתה מוטלת בספק לנוכח הידיעה כי הפסקת האש קרובה.

הממצאים שהובאו לעיל מצביעים על הלחצים הסותרים מצד הציבור, שבהם נתונים בעת מלחמה מנהיגיהן של מדינות דמוקרטיות: מצד אחד, הציבור רוצה בהישגים מהירים ומרשימים, ומצד שני הוא מבקש שמספר הנפגעים יהיה קטן ככול האפשר. מקבלי ההחלטות שואפים לשמור על איזון עדין בין שתי הדרישות, אך לעיתים מוכרעת הכף על פי תפיסתם את הלכי רוחו של הציבור, המודד לאורך כל תקופת הלחימה את מטרותיה והישגיה למול מספר הנפגעים.

חששה של ההנהגה הישראלית מנפגעים והצורך שלה בלגיטימציה פנימית הובילו לעיתים, באופן פרדוקסלי, לביצוע פעולות שהיו כרוכות בסיכון לוחמים. ניתן לכן לטעון כי שיקולי לגיטימציה פנימית, ובכלל זה שיקולים הנוגעים למספר הנפגעים, הרווחים בעיקר במדינות דמוקרטיות, עלולים להשפיע באופן שלילי על שיקול הדעת של מקבלי ההחלטות בעת מלחמה.